

ZAZPI OHAR LEZOKO HISTORIAZ

"ASKE, Lezoko aldizkaria" ko partaide batek eskatu zidan zerbait idatz nezan bertarako, eta herriko seme eta alkate ohia den honek nola uka ziezaiokeen horrelakorik ? Duda-mudatan nengoela zertaz aritu, azkenez erabaki nuen idaztea zazpi ohar Lezoko historiaz, oraingo egoeraz izango baitira egingo dutenak ni baino hobeto eta ikuspegi hotzagoz.

Leandro Silvan- ek 1.970. urtean argitaratu zuen liburutto batean Lezoko berri batzu ematen dizkigu, baina aski eskas direla aitortu beharrean gaude. Hutsune nabarmen hau, dirudienez Karlos Etxezurietak egin dako lanak betetzen du nolapait. Honek Aske- ren lehen alean " Oiarso hara na eta Lezoren sorrera " deitu lantxoan Lezoren etorkiaz eta lehen mendetaz mintzo zaigu, nik nere aldetik hemen, historiagile ez naizen arren, zenbait liburutan Lezoz aurkitu ditudan aipamenak emango ditut haren lanaren osagarri izango direlakoan.

- 1.- Pierre de la MARCA Bearneko historiagile handiak XVII. mendean esaten digu Ptolomeok ematen dituen zehaztasunen arabera erromatarren OIARSO ospetsua Lezon kokaturik izan zitekeela. Era berean " Diccionario Geográfico - Histórico de la Academia de la Historia. Madrid, 1.802 " delakoak Lezo ibaiaz dio, idazle zenbaiteren ustez Ptolomeoren " Menlasco " edo Melaren " Magrada " ibaia daitekeela. Usteak erdi ustel izaten ohi dira, ordea, eta ahal huts bezala kontsidera dezakegu albiste hau, ediren berezirik egiten ez den artean.

2.- Lope de Isasti historiagile lezoarrak bere " Compendio Historial de la M.N. y M.L. provincia de Guipúzcoa " liburuan, 1.625.ean idatzi eta 1.850.ean Donostian argitaratuan, esaten digunez Don Pedro de Vizcaya, Don Nuño Bizkaiko bigarren kondearen anaia, Santxo Abarka Nafarroako erregearen kapitaina izan zen, eta Amet errege moroa preso hartu zuen 912.urtean, eta " Vizcaya " deitu zen auzoan etxe bat eraiki zuen, Pasaia ondoan, Lezoko barrutian, itsas bazterrean, " Vizcaya " abizeneko leinua sortuz.

Don Pedro Tizun, bere aldetik, Don Rodrigo Toledoko artzepizpikuaren aitona izan omen zena eta Pedro de Vizcaya-ren ahaidea, auzo hortan 1.080.urtean ere beste etxe bat altxa zuen eta gontserbatzen omen zen, bertako abizena Tizun zelarik.

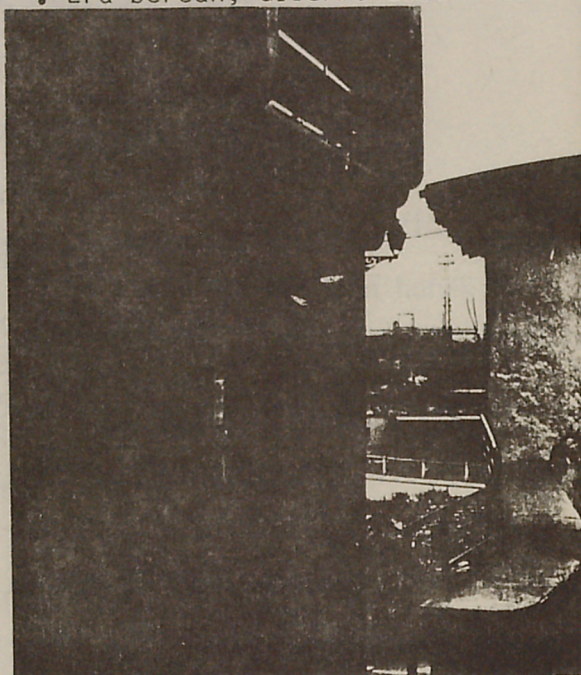
3.- Nafarroako erregea Santxo Handiaren garaietan, eta 1.025.urtean hain zuzen, Garzia Azenarizek eta bere emazte Gaila andereak San Juan de la Peña monastegiari opari egiten diote Lezoko barrutian zen komentu bat Ollazabal izenekoa bere sagasti eta lurraldeekin, bere mugetan zeudelarik Gaharraga, Orer, Urrte, Alvizt, Urre Las curenpean, Ainarte de Areiznabar, Arazagudunpean Verasibiaraino, Havallarre, Hezizazaval eta Hezigaray. Komentu hau " Sancte Colombe ", alegia Usue santaren babespean zegoen. Historikoki hau

dugu lehen dokumentu zehatza, garai hartako toponimia, leku izenak izkribuan bezala gontserbatu ditugularik. (Ikus Gonzalo Martínez: Guipúzcoa en los albores de su historia (siglos X-XII). Donostia, 1975, 175. orrialdean).

4.- Lezoko fundatzailea, ordea, Guillermo de Lazon izango da, Gaztelako Alfonso VIII.aren manupean. Honek 1.203.urtean agiri bat eman zion latinezko: " Item dono vobis Guillelmun de Lazon et socios suos ut sint vestri vicini ". "Era berean, Gilermo Lazon eta honen lagunak ematen dizkizuet zuen auzokide izan daitezen ".

Tradizioz, ahoz-aho eza gutzen da Lazon hau izan zela Lezo-Aundi etxeke nagusia eta XVI. menderarte herriko izena Lazon izango da ere.

5.- Baina Lezoko garrantzia handia izango da batez ere XVI-XVII. mendeetan zehar. Carlos V enperadorea bertatik iragan zen eta 1.527. ean maiatzaren 20 an bertako auzokideak eta itsasontziak edonon porturatzeko eta ainguratzeko aske egingo ditu. Felipe IIak Dela BORDA lekuan errege itsasontzigintzategia eraiki zuen, bertan egitiko itsasontzi famatu batzu hauexek direlarik:

<u>Izena</u>	<u>Urtea</u>	<u>Mota</u>	<u>Toneladak</u>	<u>Egilea</u>
MARIA	1.574	Nao	850	
MARIA	1.578		346	Onofre Isasti
Nuestra Señora del Pilar y Santiago: CAPITANA	1.609	Galeoia	1.200	Juan de Beas
Nuestra Señora de los ANGELES	1.730		300	

(Santa Catalina-n 1.734.ean galdua)

Aipa ditzagun orain, ospetsuak izan ziren zenbait marinel, kapitain, almirante, jeneral, idazle, inbentore eta

apaiz:

- Miguel de DARIETA BAZKARDO, infanteriako kapitaina Carlos V.aren garaian.
 - Juan NUÑEZ de LEZO, Lezo-Aundiako nagusia, kapitaina, Lope de Isastiren aitona, amaren partetik.
 - Juan de la BORDA, kapitaina.
 - Juan MARTINEZ de LEZO, erretorea 1.520.ean Lope de Isastiren osaba.
 - Domingo de LEZO, Cuzco-n gotzai hil zena 1.552.urtean.
 - Juanot de VILLAVICIOSA, jenerala, Juan NUÑEZ-en anaia, 1.582.urtean San Miguel uhartean hila.
 - Esteban de VILLAVICIOSA, Juanoten semea, almirantea.
 - Miguel de VILLAVICIOSA, Juanoten semea, almirantea, Flandesen 1.573.ean hila.
 - Juan de VILLAVICIOSA, Juanot txikia, kapitaina, Juanoten semea.
 - Juantxo de VILLAVICIOSA, itsasgizona, Juanoten semea.
 - Garcia de VILLAVICIOSA, 1.626.ean Lisboan hila, Estebanen semea.
 - Lope MARTINEZ de ISASTI, idazlea eta apezka.
 - Luis VIÑAN y VERA, XVII.mendean zakarraz eta lohiz portua garbitzeko makina bitxi baten asmatzailea.
 - Francisco de GAINZA, Lezon 1.658.urtean jaioa, Iranzuko historia idatzi zuena, 1.738.urtean Iruñean argitaratua.
 - Eugenio de OCHOA (Lezo 1.815, Madrid 1.872), idazlan askoren egilea eta argitaratzailea (Ikus: Lezoko kale izendegiaz zenbait ohar. Lezo, jaietako esku programa, maiatza, 1.982).
- 6.- Herriko artxiboan, eleizarenean, eta batez ere Madridenten Academia de la Historia-koan eta Gerra-koan aztertuz geroz beste asko eta asko albiste bitxiekin atera daitezke, guk ondoren, ordea, herrikotik harar

tutako batzu emango ditugu:

1.642.- Gurutze Santuko burdinezko sarea, Juan de Cialceta " maestro de hacer rejas " burdinginak landua.

1.656.- Unibertsitatea eta Lezoaundiko nagusien artean akordioa bide eztabaidatsu batzuen gainean: Marieneatik Zubitxora eta hementik Tiñelu eta Sorotxora zihoazenei buruz.

1.657.- Gurutze Santuko aldare aurreko baranda, Juan de Cialcetak egin.

1.675.- Gurutze Santuaren handitzea, Juan de Iribarren harginak egin.

1.681.- Gurutze Santuko ganarbea eta boilerdiaren gailurra, Juan de Iribarrenek eginak.

1.682.- Gurutze Santuko erretabtoa, Juan de Apaistegi, Pedro de Lartijera eta Felipe de Leiza arkitektoek egin.

1.686.- Apaizei dantzan egitea debekatzen zaie.

1.749.- Iraileko festetan 55 dantzarik parte hartzen dute, eta zezenak ere badira.

1.772.- Gurutze Santuko eskuin-ezkerreko aldareak Santiago Jauregik eginak.

1.837.- Gurutze Santua Aranora ematen dute.

1.839.- Azkoitira, 1.837-39.eko gerraren gehiegikerietatik Gurutze Santuak zaint zitzan.

7.- Bertsolaritzak gaur egun indar handia duela ez dago dudarik, baina garai batetan ez zen ttipiagoa bertso zaletasuna Lezon, eta erromeriak zirela, jaiak zirela, aste santua zela, maiz izango de abestua Lezo, adibide bezala Xenpelar herriko festetan egon zenekoa dugularik.

Hona hemen, bada, Lezo aipatzen duten zenbait bertsoeren zerrenda, eta bertako zenbait bertsolari:

1.851.- Gurutze Santu Lezo´koaren bederatziruureneko gozoak.(Ikus: A.Zavala: Kristaubidea bertsoetan. Auspoa 174. Tolosa 1.984, 39.orrialdean, bertan musika doinua ere ematen da).

1.860 inguruan.- Lezoko jaietan Xenpelar eta Ardotx bertsolariak izan zuten bertso saioa. (Ikus: A. Zavala: Xenpelar. Auspoa 88-89-90. Tolosa 1.981, 105. orrialdean, bertan musika doinua ere ematen da).

1.863.- Bertso berri batzuek / aurtan ditut jarri / Santo Kristo Lezo´koen / alabantzagarri...(A. Zavala: Kristaubidea bertsoetan, aipatu liburuan, 71.orrialdean) 18 bertso zortziko txikian.

1.899.- Lezon Gurutze Santuaren ohoretan bertso eta idazlan norgehiagoka bat antolatu zen.

Euskera, Bilbo 1.962, 43. orrialdean.)

Juan Jose Sarasola Azkue
" Lexo " (1.897-1.950)(Ikus:
A. Zavala: Lexo bertsolari.
Auspoa 79-80-81, Tolosa 1.968).
Jon Garbizu " Zubigar " (1.894-
1.930), Tomas, Jose, Liborio
eta Danielen anaia, eta Elias
Salaberriaren lehengusua, 36
urtez hil zen trenak hartuta.
(Ikus honen Lezoko hiztegia
Euskaltzaindiaren aldizkarian:

Mereziko luke, noski, Lezoko historia on
bat argitara ledin, honela herriko seme guztiok bere ira-

ganaz, etorkiaz jabetuz hobeto eta ezagutza haundiagoz gure sorlekua maite genezan.

Era berean Garbizutarren bertso bilduma on batek euskal literaturari argi berri bat emango lioke, baitipat gerraurreko giroa aztertzeko unean. Eta zer esanik ez, mereziko lukeela gorago aipatu ditugun bertso guzti hoiak eta beste batzu berriagoak bilduma eder batean biltzea eta moldiztegitratzea, belaunaldi berrien jakingarri izan daitezen,

Ea bada, asmo eta eginkizun eder horiek ez diren berriro hutsean erortzen.

Patri URKIZU

